

Som fagperson er det uhyre vigtigt, man er godt klædt på. Det er en kæmpe mental udfordring at takle seksuelt misbrug, og er man helt uforberedt, når barnet dukker op, så kan det være svært at opfylde sine forpligtelser.

Hvordan takler du seksuelle overgreb?

STYRELSEN FOR SOCIAL SERVICE
SOCIALMINISTERIET

Seksuelt misbrug af børn er et overgreb, som på alle måder skal forhindres. Det er derfor afgørende, at der gribes ind så tidligt som muligt, inden skadevirkningerne for barnets udvikling bliver for store.

Seksuelle overgreb finder sted i alle sociale lag, og alle børn kan risikere at blive udsat for en krænkelse. Nogle børn er dog mere udsatte end andre, fx børn, der vokser op under ustabile familieforhold eller i perioder bor med andre voksne end forældrene. Børn, der har oplevet vold eller været vidne til vold i hjemmet. Børn, der mobbes og/eller har mange skoleskift. Børn, der har haft belastende oplevelser i deres opvækst som f.eks. sygdom og død i familien. Overgrebet behøver ikke være begået af en fremmed. Langt de fleste overgreb begås af en person, som barnet kender og har tillid til.

Som fagperson har du skærpet pligt til at underrette de sociale myndigheder, når du har mistanke om, at et barn mistrives og måske er udsat for et seksuelt overgreb. Pligten gælder offentligt ansatte, læger og personer, der er ansat i institutioner, ved opholdssteder, familiepleje, krisecentre, behandlingstilbud eller andre private tilbud, der udføres for det offentlige.

For barnet er det vigtigste, at overgrebene stopper med det samme og ikke gentages. Det er vigtigt, at man i disse sager "skynder sig langsomt". Det vil sige, at du skal gribe ind hurtigst muligt, men sagsforløbet skal selvfølgelig foregå på en fagligt forsvarlig måde.

Her i folderen kan du få hjælp til at vurdere din mistanke, gode råd om, hvad du kan gøre og information om, hvad en underretning indebærer. Er du i tvivl om, hvad du skal gøre, så henvend dig til Videnscenteret for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn (SISO) på 2077 1120.

Seksuelle overgreb er mange forskellige ting

Den mest enkle definition på et seksuelt overgreb mod et barn er: Alle handlinger eller situationer, hvor en voksen eller en person over 15 år udnytter en mindreårig ved at inddrage det i seksuelle handlinger for at tilgodese egne

seksuelle behov. Bemærk, at børn også kan krænke andre børn seksuelt. Et sådant overgreb er ikke strafbart, men har stadig alvorlige konsekvenser både for det barn, det går ud over - og det barn, som har en seksuelt bekymrende adfærd.

Krænkelser og seksuelt misbrug finder sted i mange forskellige familier og miljøer - både i de velstillede og mindre velstillede grupper i samfundet.

Seksuelle overgreb kan være mange forskellige ting. Barnet kan for eksempel overvære de voksne se pornofilm eller blive udsat for seksuelt betonedede berøringer. Barnet kan blive tvunget til at berøre andres kønsorganer eller opleve forsøg på samleje.

De største skadevirkninger sker, når overgrebene finder sted over en lang periode, og når der er en nær relation mellem barnet og krænkeren. Skadevirkningerne forværres, når der er tale om indtrængning i barnets krop. Følges overgrebene af vrede og aggression, øger det skadevirkningerne.

Uanset graden af overgreb er det afgørende for barnets evne til at komme videre efter overgrebet, at der gribes ind så tidligt som overhovedet muligt!

Hvem krænker, og hvilke børn er udsatte?

De fleste krænkere er mænd, både når det er piger og drenge, som er udsat for et overgreb. Den, der begår et overgreb, er sjældent en vildt fremmed, som overfalder eller lokker barnet med sig.

De fleste børn kender altså på forhånd den person, som forbryder sig seksuelt mod dem. Det kan for eksempel være et medlem af familien, naboen, storebrorens ven, eller en voksen med professionel kontakt til barnet.

Kun få krænkere (undertiden betegnet pædofile) har rettet deres seksualitet fortrinsvis mod børn. De vil forsøge at få mulighed for at omgås børn og skabe fortrolighed, således at de efterhånden kan få barnet til at acceptere seksualiteten som et normalt samvær mellem et barn og en voksen. Den voksne snyder og misbruger barnets tillid ved at overtale og lokke barnet. Det kan undertiden finde sted i chat på internettet.

Forsømte og svigtede børn er mere modtagelige for typer af kontakt, der kan føre til et seksuelt overgreb, end børn, der lever i socialt stabile rammer. Børn med handicap er ligeledes en udsat gruppe. De kan være "lette" ofre, da de kan have svært ved at gøre voksne opmærksom på, at de udsættes for overgreb.

Børns signaler

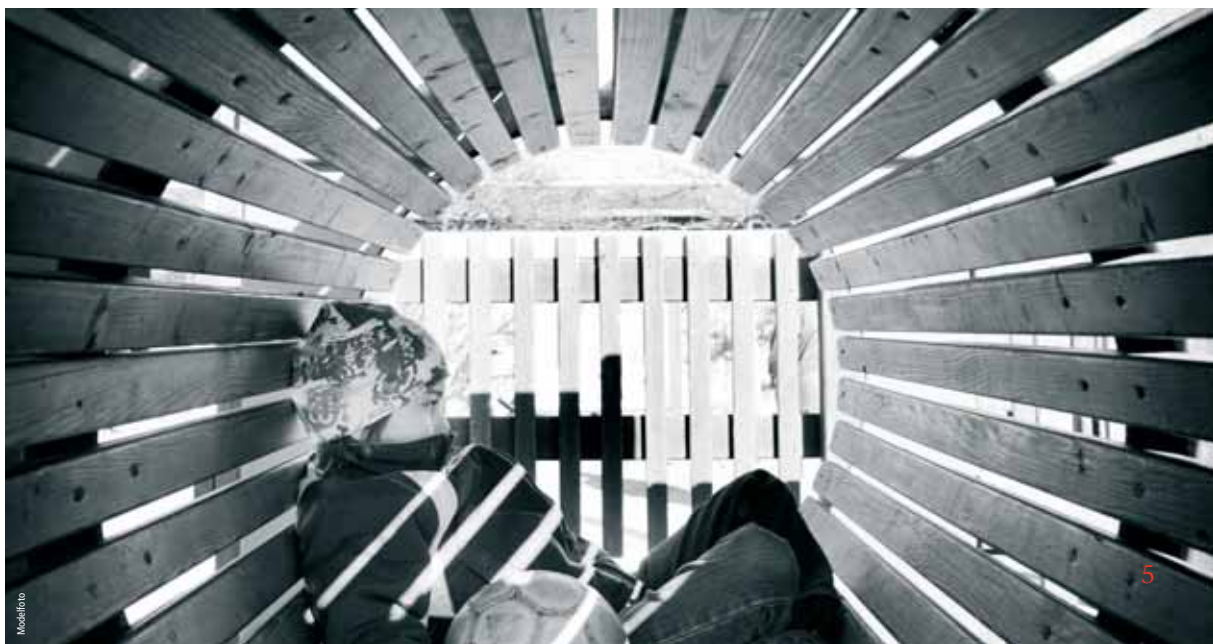
Det skal understreges, at der ikke findes entydige signaler for, om barnet har været udsat for et seksuelt overgreb.

Men barnet kan med sin væremåde godt "fortælle", at det mistrives - og en af årsagerne hertil kan være seksuelt misbrug.

Omvendt er det ikke nødvendigvis enkelt for andre at gennemskue en adfærd, der indikerer, at barnet har været udsat for et eller flere seksuelle overgreb. Børn er forskellige og udtrykker sig forskelligt. Nogle er mere direkte end andre, men de vil alle være præget af det, de har været udsat for.

Nogle børn, der har været udsat for seksuelle overgreb, fortæller det til en voksen, de har tillid til. Her er det vigtigt at tro på barnets udtalelser. Men ofte fortæller børnene det indirekte og antydningvist. Lad den voksne, der har den bedste kontakt til barnet, tale med barnet og spørge åbent ind til det, barnet siger. Det er meget vigtigt ikke at "pumpe" eller afhøre barnet - det er politiets job. Lad være med at lægge din egen bekymring ind i spørgsmålene til barnet. Spørg neutralt.

Mange børn vælger dog at tie helt om overgrebene, og man skal derfor kende signaler, man bør reagere på.

Signaler fra børn om mulige seksuelle overgreb

1. Ændring af adfærd

Har man kendt barnets tidligere, normale adfærd, og kan man pludselig se markante ændringer, der bekymrer, så bør man reagere. Barnet kan have svært ved at indgå forpligtende, følelsesmæssige relationer med andre. Det kan også have mistet sin nysgerrighed og tillid til omgivelserne. Vær opmærksom på, at seksuelle overgreb kan have stået på i årevis. Her kan man ikke nødvendigvis se ændringer i adfærden.

2. Påfaldende aktiv seksuel adfærd

Et barn, der har været udsat for seksuelle overgreb, vil måske vise det ved avancerede seksuelle lege. Andre børn sender påfaldende seksuelle signaler til voksne. Disse børn blander kontakt og seksualitet sammen, fordi de ikke kender forskellen.

3. Modvilje mod at være sammen med en bestemt person

Afhængigt af barnets alder, udviklingstrin og relation til en evt. krænker vil barnet måske protestere mod at skulle være sammen med eller alene med en bestemt person.

4. Umotiveret gråd - angstreaktioner

Et barn, der er udsat for seksuelle overgreb, og som føler, det ikke kan tale med andre om det, lever i en følelsesmæssig spænding. Det kan vise sig ved pludselig og tilsyneladende ubegrundet gråd eller angstreaktioner.

5. Søvnløshed - mareridt

Alle børn kan være bange for mørke og have nætter, hvor de ikke kan sove og/eller har mareridt, men den voksne bør reagere, hvis det bliver et mønster eller optræder samtidig med andre signaler fra denne oversigt.

6. Fysiske symptomer

Fysiske symptomer kan være en direkte følge: A) Unaturlig rødmen, mærker/irritation/blødninger ved kønsorganer, munden eller endetarmsåbning. B) Ubehag når barnet tisser eller har afføring. C) Ufrivillig vandladning eller afføring. D) Underlivssmerter. Symptomerne kan også vise sig som "uforklarlig" mavepine eller hovedpine.

7. Tristhed - depression

Et barn, der har været udsat for seksuelle overgreb, oplever stor ensomhed, der kan resultere i depressive reaktioner, hvor det lukker af for omverdenen og er ked af det.

8. Aggressivitet - hyperaktivitet

Nogle børn vil reagere på overgrebet ved at blive aggressive over for andre børn og voksne og eventuelt have uforklarlige raserianfald. Det kan også resultere i fysiske angreb på andre. Andre børn reagerer med hyperaktivitet, hvor det ustandselig skifter aktivitet i et meget højt, uligevægtigt tempo.

9. Manglende koncentration

Mange børn kan få problemer med koncentrationen, indlæring og leg.

10. Selvdestruktiv adfærd

Hos de lidt større børn vil man nogle gange kunne se depressionen føre til selvmordstanker eller anden selvdestruktiv opførsel, hvor barnet f.eks. skærer i sig selv med kniv, brænder sig selv og lignende.

11. Regression - stemmeføring - adfærd

Regression vil sige, at barnet "går tilbage i udvikling" og pludselig får nogle adfærdstræk, det ellers var vokset fra. Barnet tisser i sengen, har afføring i bukserne, taler med (over)barnlig stemme, går helt i baglås i kendte situationer og lignende.

12. Manglende selvværdsfølelse - hjælpeløshed - passivitet

Et barn, der har været udsat for seksuelle overgreb, synes dårligt om sig selv. Selvværdsfølelsen bliver mindre, barnet tror ikke så meget på sig selv og fremstår måske hjælpeløst og passivt.

13. Spiseforstyrrelser

Kan vise sig ved, at barnet sulter sig (anoreksi) eller spiser overdrevent (bulimi).

14. Vedholdende tavshed

Hemmeligholdelse og trusler om repressalier, hvis overgrebet afsløres, kan gøre barnet angst. En afsløring kan derfor opleves som mere farlig, end selve overgrebene. Det tvinger barnet til tavshed og isolation.

Sådan handler du

Har du mistanke om overgreb:

- Skriv dine observationer ned
- Drøft observationerne med din leder
- Ring til SISO på 2077 1120 for at få hjælp til at afklare, om der er grundlag for mistanke om seksuelle overgreb
- Hvis det er jeres vurdering, at der er et reelt problem, så SKAL I kontakte de sociale myndigheder
- Overvej, om forældrene skal inddrages. Husk: Hvis mistanken er rettet mod forældrene, så må I ikke inddrage forældrene
- Lederen kan drøfte sagen (barnet/familien kan være anonym) med en pædagogisk konsulent, det tværfaglige team, PPR eller andre fagfolk

Råd om kontakten til forældrene

Er der mistanke om, at det seksuelle overgreb finder sted i barnets hjem, så må du ikke inddrage forældrene. Så skal du via din leder foretage en underretning til de sociale myndigheder.

Er du og din leder imidlertid overbeviste om, at mistanken om seksuelle overgreb mod barnet ikke kan rettes mod forældrene, så skal I naturligvis inddrage forældrene.

Formålet er at etablere et samarbejde, der kan støtte barnet. Alt afhængigt af, hvilken fagperson du er, skal du måske i samarbejde med forældrene underrette socialforvaltningen om, at barnet har behov for særlig støtte. Målet er at etablere nye handlemuligheder, hvor barnets perspektiv er i fokus.

I samtalerne med forældrene og barnet er det en god ide at tage udgangspunkt i, hvordan verden ser ud med barnets øjne, og hvilke muligheder barnet har. Det er spørgsmål, som ofte overses af forældre og professionelle, fordi man netop i disse svære sager er så optaget af sin egen usikkerhed i forhold til de mange forskellige handlemuligheder.

Det er helt afgørende for forældrene, at de oplever, der bliver lyttet til dem. Forældre, der tidligere har haft samtaler med fagpersoner, giver i en række interviews følgende råd:

Gode råd til fagpersoner fra forældre

1. Tal ikke ned til os, men respekter os, som vi er
2. Brug jeres faglighed
3. Vær åben og direkte
4. Lyt til os
5. Respekter vores følelser - vær rummelig
6. Lad os i fællesskab finde ud af, hvad der kan gøres
7. Hjælp os med at finde ud af, hvad vi selv kan gøre - og hvad vi magter
8. Skab tryghed
9. Læg vægt på det, vi er gode til - undersøg ressourcerne
10. Vær åben, professionel og imødekommende

Bag alle punkterne ligger et grundlæggende ønske, der lyder: Se mit barn!
Se mig som forælder.

Det gælder om at være åben og direkte. Sig tingene som de er, og pak dem ikke ind i misforstået hensynsfuldhed. Det er den professionelles opgave at fastholde realiteten - også selvom det gør ondt.

Der er forældre, som ikke ønsker en dialog og afviser ethvert samarbejde. Her er det vigtigt, at den professionelle fastholder sin bekymring og udnytter de muligheder, der er for at gå videre i sagen, selvom forældrene ikke ønsker det.

Hvad er en underretning?

Der er ingen formelle formkrav til, hvordan underretningen skal ske. Det kan være skriftligt, telefonisk, personligt eller via e-mail. Som hovedregel bør en underretning dog være skriftlig. Mange kommuner forlanger, at underretningen er skriftlig, når det er fagfolk, der underretter. I helt akutte situationer kan underretningen ske mundtligt.

Underretningen er skriftlig, når det er fagfolk, der underretter. I helt akutte situationer kan underretningen ske mundtligt.

Underretningen har følgende formål:

- Den skal sikre, at barnet og familien hurtigt får tilbudt hjælp
- Den er dokumentation for faktiske forhold
- Den er et arbejdsredskab i sagsbehandlingsprocessen
- Den er retssikkerhedsgrundlag i forbindelse med trufne beslutninger

Underretningen skal, så vidt det er muligt, bygge på faktiske, konkrete iagttagelser (hvad man har set, hørt, osv.). Den skal indeholde en faglig beskrivelse af barnets situation, hvor både styrker og svagheder indgår.

I daginstitutioner, skoler og blandt dagplejere vil det være almindeligt, at underretningen bliver underskrevet af lederen og sendt til socialforvaltningen. Bemærk at mange kommuner har udarbejdet en vejledning, der fortæller, hvordan man underretter. Kontakt eventuelt din lokale socialforvaltning for yderligere oplysning.

Husk at forældrene har krav på aktindsigt. De har dog ikke krav på at læse underretningen, hvis det er forældrene, som er under mistanke for at foretage sig noget strafbart.

Hvad sker der, når du underretter?

Når kommunen modtager en underretning, undersøger socialforvaltningen barnets forhold. Socialforvaltningen er forpligtet til at igangsætte en undersøgelse på baggrund af underretningen, herunder vurdere barnets sikkerhed og

risikoen for yderligere overgreb. Arten og omfanget af undersøgelsen vil i høj grad afhænge af de konkrete omstændigheder.

Såfremt underretningen ikke retter mistanken om overgreb mod forældrene, vil socialforvaltningen ofte starte med at tage kontakt til barnets forældre. Senere kan der indhentes oplysninger fra dagtilbudet, skolen eller andre instanser. Formålet er at belyse barnets behov for særlig støtte. Herunder bliver både familiens ressourcer og andre relevante forhold inddraget i vurderingen. På baggrund af undersøgelsen beslutter socialforvaltningen, hvad der skal ske.

Undersøelsesfasen er et forhold mellem socialforvaltningen og familien. Det betyder, at den, der underretter, kun meget sjældent bliver involveret i den igangværende undersøgelse. Når der er foretaget underretning til socialforvaltningen, kan den, der underretter, ikke kræve at få oplyst, hvilke initiativer socialforvaltningen sætter i gang i forhold til barnet eller familien. Underretterne er kort sagt ikke part i sagen og vil kun modtage en kvittering for underretningen inden for seks arbejdsdage. Socialforvaltningen har tavshedspligt.

Selv om den, der underretter, ikke har krav på yderligere oplysninger, vil det ofte være hensigtsmæssigt, at socialforvaltningen i et vist omfang orienterer vedkommende om den videre indsats. Det kan være i forbindelse med deres indsats fremover i forhold til barn og familie. En orientering kan kun ske med forældrenes accept, medmindre en videregivelse af oplysningerne er afgørende for sagens videre fremme.

Socialforvaltningens opgave

Den primære opgave er at undersøge barnets sikkerhed og behov for særlig støtte. Hvis der er tale om mistanke om en straffelovsovertrædelse, vil socialforvaltningen ofte drøfte sagen med politiet og evt. foretage en politianmeldelse. Her er det straffelovens bestemmelser, der er gældende for, hvad der videre skal ske. Overordnet løser socialforvaltningen sin opgave ved:

- At vurdere, om der er grundlag for en undersøgelse i henhold til Lov om Social Service
- At undersøge barnets og forældrenes forhold sammen med familien
- At sørge for støtte, hvis undersøgelsen viser, der er et behov
- At følge op og koordinere støtten

Hvis forældrene ikke magter eller ønsker at samarbejde, kan en del af indsatsen fra myndighedernes side være en tvangsundersøgelse og evt. tvangsfjernelse af barnet.

Lov om Social Service

Sagsbehandlerne tager især udgangspunkt i børnebestemmelserne i Lov om Social Service § 38 og 40. Lovens primære formål er:

- At yde støtte til de børn og unge, der har et særligt behov
- At sikre opvækstvilkår, så de på trods af deres vanskeligheder kan opnå samme muligheder for personlig udfoldelse, udvikling og sundhed som deres jævnaldrende. Det sker ved hjælp af forskellige støtteformer og lignende.
- At yde en sammenhængende støtte så tidligt, at vanskelighederne kan afhjælpes i eget miljø
- At inddrage barnet eller den unges synspunkter og tillægge dem passende vægt i forhold til alder og modenhed
- At motivere en høj grad af medvirken fra familien, barnet eller den unge

Socialforvaltningen skal kvittere for modtagelsen af underretningen inden for seks hverdage. Når socialforvaltningen igangsætter en undersøgelse, skal den forholde sig til seks punkter:

1. Barnets eller den unges udvikling og adfærd
2. Familiens forhold
3. Skoleforhold
4. Sundhedsforhold
5. Fritidsforhold og venskaber
6. Andre relevante forhold

I løbet af 2006 skal alle kommunalbestyrelser fastsætte standarder for sagsbehandling, bl.a. vedrørende hvordan det sikres, at kommunen modtager de rette underretninger fra blandt andet skoler og dagtilbud, og hvordan der følges op på dem. Kommunen kan eksempelvis med fordel tilrettelægge egentlige beredskaber for situationer, hvor der f.eks. foreligger mistanke eller viden om overgreb på et barn. Når disse retningslinier foreligger i løbet af 2006, vil de udgøre et detaljeret grundlag i forhold til underretninger i den enkelte kommune.

Tag emnet op på arbejdspladsen

Det kan være meget vanskeligt at handle på en mistanke om seksuelle overgreb, for der er store menneskelige omkostninger på spil.

- Hvordan reagerer jeg selv, hvis jeg får mistanke om overgreb?
- Hvordan bliver vi opmærksomme på overgreb?
- Hvad gør de forskellige former for overgreb ved børn og unge?
- Hvordan skal jeg handle på min mistanke?
- Hvilken støtte kan jeg få, hvis jeg er usikker?
- Hvem skal jeg drøfte min mistanke med?
- Hvordan er de formelle procedurer for, hvordan jeg skal handle?
- Hvornår skal jeg tale med forældrene - og behøver jeg tale med forældrene?

Derfor er det vigtigt, man er parat, hvis mistanken melder sig. Har man drøftet emnet på arbejdspladsen og åbent forholdt sig til risikoen, så er der større chancer for, at man handler - og handler rigtigt - når en mulig sag dukker op.

Enhver arbejdsplads bør have et skriftligt beredskab, der beskriver, hvordan man skal forholde sig. Det er det bedste værn mod panik. SISO har udarbejdet et inspirationskatalog, som kan bruges til at udarbejde et beredskab, der har fokus på tiden før, under og efter overgrebet mod et barn.

Dialogen kan også tage udgangspunkt i andre inspirationsmaterialer, såsom eventuelle retningslinier eller beredskaber i din kommune eller Socialministeriets "Håndbog om hjælp til børn og unge gennem dialog og samarbejde med forældrene - herunder gennemgang af reglerne om underretning og tavshedspligt".

Skriftlige instrukser gør det ikke alene. Det er vigtigt at oparbejde en viden om seksuelle overgreb og et kendskab til ens egne personlige grænser og barrierer, når der er tale om seksuelle overgreb. Det vil kraftigt forbedre forebyggelsen og den gode håndtering af sager om seksuelle overgreb mod børn.

I sidste ende er det vigtigt, du tror på din egen faglighed. Du har set det, du har set. Brug din nærmeste leder til at kvalificere dine tanker og iagttagelser.

Vær opmærksom på barriererne

Der er flere barrierer, som kan gøre det svært at drøfte overgreb mod børn.

- Man kan som menneske have svært ved at rumme de situationer og følelser, som man er vidne til
- Man kan føle sig fagligt usikker i forhold til overgreb. Hvordan reagerer et barn, der er/har været udsat for vold eller seksuelt overgreb?
- Hvad er børns normale reaktioner?
- Hvordan er børns normale lege og udvikling?
- Hvornår bør man gribe ind?
- Man kan have brug for at dele sin bekymring med andre og få afklaret: Hvem kontakter jeg, og hvad sker der, når jeg henvender mig?

Den bedste måde at overvinde barriererne på er gennem dialog. Husk, du har altid mulighed for at kontakte SISO på 2077 1120 for at drøfte den situation, du står i.

Introduktion	2
Seksuelle overgreb er mange forskellige ting	3
Hvem krænker, og hvilke børn er udsatte?	4
Børns signaler	5-7
Sådan handler du	8
Råd om kontakten til forældre	8-9
Hvad er en underretning?	10
Hvad sker der, når du underretter?	11-13
Tag emnet op på arbejdspladsen	14-15

Denne pjece er udarbejdet af Udviklingsforum og Public Communication på vegne af Styrelsen for Social Service og under vejledning af førende eksperter på børneområdet. Pjecen udgives i forbindelse med kampagnen "Vores ansvar". Yderligere oplysninger om emnet kan findes på Socialministeriets netportal www.social.dk, hjemmesiden for Videncenteret for sociale indsatser ved seksuelle overgreb mod børn www.siso-boern.dk og kampagnens egen hjemmeside www.voresansvar.dk. Styrelsen for Social Service besvarer gerne spørgsmål om materialet på tlf. 6548 4000.

